

gest tan enciser / que de pensar-hi en tinc la ment torbada», Petrarca (Coromines, *O. C.*, 1380). La locució *parar ment* sembla que no es troba fins a temps ben moderns: *parar ments* a Val. 1521 (veg. la nota); «*parar a ment*, vide, *advertir*», DTo. 5
considerar, posar particular atenció», Belv., i VCatalà i JRuyra, popular em sembla només en el NE. del Principat.

DERIV.: *Mental* [Llull], sempre molt més usual que *ment*, sobretot l'adverbi; com a adjectiu: «--L'amic --- 10 atrobà gents --- respongueren-li dient quan fo aquella ora que son Amat fo absent a sos ulls *mentals*; respòs --- anc, pus ac vist mon Amat en mos pensaments, no fo absent a mos ulls corporals ---», *Amic e Amat* (§ 40, *Blanq.*, NCl. III, 19.25); l'adv.: «Blanquerna --- 15 atrobà Fortitudo, Prudència, qui dehien aquestes paraules *mentalment* —Forts és coratge qui no s'ergulla ---» (*Blanq.* II, 27.19; de nou III, 102.21); *mentalitat* [DOrt.]; «tampoc ens interessa aqueixa discussió --- l'estudi, fora de lloc de la *mentalitat* primitiva», 20 Coromines (*Revisió de Valors del S. XIX*, 168).

Mentor [Lab. 1888], pres del gr. *Μέντωρ*, nom propi del conseller de Telèmac, nom de caràcter significatiu, emparentat amb la família indoeuropea del llatí *mens*.

Menció [1272, *CostTort.*], pres del ll. *mentio*, -onis, id.: «sí per aventura no aurà fils o files e farà testament, e en aquel testament *mentio* no farà de son padró ---» (Ol., 65; fº 48v.7b); «fets-lus *mentió*, en la carta, que-ls plàcia que éls creen mi, e-m donen favor e ajuda», 1305 (Finke, *Acta Ar.* III, 135); «als militars de ací --- alguns --- los diguen —Veus quina *mentió* és feta de vosaltres --- que sol letre no-us han tramesa!» Bna. 1462 (RLR LXV, 99); «*mentio*: mentio, memoria», Busa-N. 1507 (D-v-5); vulgarment en alguns 35 llocs *fer menció* de 'donar mostres de', mall., men. (*AlcM*, § 3); val. *S. fer menció d'entrar* dit d'un visitant atrevit que fa acció d'entrar on no es permet: «A qui busca? —A exe mateix (*fer menció d'entrar*) —A on va? Ara no és hora ---», *Canyissaes*, p. 115. *Mencionar* [Lacav.]. 40

Esment [princ. S. XIV] i *esmentar* [mj. S. XV], derivats de formació incerta, peculiars del català (amb paral·lels només aproximats en les llengües germanes, on tampoc no han estat ben estudiats i aclarits): és probable que *esmentar* sigui derivat de *esment*, més aviat que viceversa, i que aquest no sigui extret de *ment*, ll. MENTEM, per derivació verbal, sinó partint de locucions com *pendre esment*, *haver esment*, que vindrien de frases llatines com *PRENDERE EX MENTE*, *HABERE EX MENTE*, literalment 'obtenir una cosa de la ment, aconseguir-la posant-hi atenció mental'; tenint en compte que *esmentar* és creació tardana, rara en català antic i de significat vacil·lant antigament.

Llavors apareix només en Ausiàs i amb el significat de 'fer memòria, recordar alg. c. a algú': «Sí com l'exorc qui a Déu no *esmenta* / que li don fill assenats e adrets, / e quan los veu ésser folls e concrets / nova dolor davant ell se presenta, / n'ha pres a me ,qui tostems desigé / dona servir on cabés tot 60

mon alt, / e quan la veç, mon cor s'ajau malalt, / crehent de cert que no-s dolrà de me» XVI, 2a; «l'imaginar altre bé no m'*esmenta*, / sinó aquest qu' é sentit per aquesta: / té-m lo cor pres, molt poca part ne resta / --- / Amor, Amor! --- / que vostre bé porta dolor extrema!» CXV, 10a.

Perquè fora d'això no tornem a disposar de notícies fins al segle XIX: la primera en el diccionari de Labèrnia, de 1839 («*esmentar*: mentar, recordar, traer a la memòria»), i escr. Renaix. que l'usen amb matisos vacil·lants, en particular 'mencionar'.² En principi hauríem pogut formar-nos la idea que *esmentar* s'havia tret de MENTEM per un procediment de derivació verbal directa: una mica com *esmerçar* de *MERCEM*, i que *esment* (com diu *AlcM*) fos derivat de *esmentar* amb un significat primitiu com 'menció'. Però el fet que, a diferència del verb *esmentar*, *esment* es trobi en massa ja a l'Edat Mitjana ens dona entenent que és una idea equivocada i de mera aparença, convicció a què també ens conduïx la constatació que no hi ha mots gaire semblants en les altres llengües romàniques, cap de verament equiparable, i que en llatí clàssic ni vulgar no va existir cap formació verbal corresponent.

L'article del dicc. de M-Lübke (5505) és desorientador, fals, d'una lleugeresa irresponsable (no és estrany que *AlcM*, imitant-lo, s'empesqui superficialment un «ll. *EX-MENTARE mat. sign.», ben infundat); el ll. MENTARE, que M-L. posa tranquil·lament sense astèrisc, no ha existit mai (com li retreu discretament el Walde-H.), tampoc no ha existit l'oc. *mentar*,³ un fr. ant. *menter* a penes existeix (hapax o poc més), tampoc no existeix el port. *mentar* (només *mentado* 'celebre, famós'); l'it. *rammentare*, que també usa M-Lübke en la seva construcció no hi té res a veure morfològicament; o sigui que només queda el cast. *mentar*, que com vaig explicar en el DCEC/DECH (IV, 41b42, 41b20ss.), és reducció del més antic *ementar* i aquest resulta de les locucions antigues *venir emiente* o *en miente*, *meter mientes*, *tener mientes*, *parar mientes*.

L'únic esforç seriós, que fora d'aquell meu, han fet els romanistes per explicar-se aquest petit i heterogeni conjunt romànic, data de fa 100 anys, del venerable diccionari de Diez.⁴

Convencem-nos, doncs, que en els nostres *esmentar* 45 i *esment* tenim, no pas la prolongació de cap verb existent en llatí vulgar ni clàssic, sinó una creació catalana paral·lela a creacions parasintètiques com *enujar* IN-ODI-ARE de IN ODI ESSE, cast. ant. *ementar* (> *mentar*) de IN MENTEM i el cas de l'oc. ant. *mentaver*,⁵ fr. ant. *amentevoir*, it. *mentovare*, de MENTE HABERE, tan oportunament evocats per Diez a propòsit de *ementar* i *esment/esmentar*.

La cosa primitiva en la nostra llengua fou, doncs, *esment*, i les seves locucions verbals *pendre's esment*, *haver esment*, *tenir esment*, *fer esment*, i semblants. I donem l'assenyalament d'aquestes en llur etapa antiga.

Pendre's esment i *tenir-se esment*, sobretot, són molt freqüents des dels anys primerencs del S. XIV almenys: en l'emboscada francesa, batalla de Santa Ma-